

En vævers historie.

Hans Heinrich Apel blev født den 9. august 1819 i Køng. Han er det 3. barn i en søskende flok på fire. Han fødes ind i en væverslægt, hans far arbejder for Køng Linnedfabrik og familien bor i et hus de har fæstet af fabrikken i 1809.

Her gengivet ved afskrift af Øbjerggårds fæsteprotokol:

NO 4

F R

1809 Syv og tyve skilling

30862

Undertegnede

Johan Christian Ryberg

Med i Matr Nr-

61 ? Festestedet

ved den nye Ma-

tricul syldsatsat

for 1 ½ ab uden(?)

Ager og Eng

Deres Kongelige Mayestæts Agent

Herre til Fridrichsgave, Flenstoft

og Oebierrgaard gør Vitterlighed at have

overladt

Georg Andreas Apel

Det Huus i Kiøng med tilliggende Hauger som ligger mellem Jordmoderes og Langenhans Huus, bestaaende af 7 Fag, som han og hans Kone som forblivend Enke efter ham i Deres Livs-Tid maa nyde bruge og i Fæste beholde, naar de

- 1 holder huuset i forsvarlig Standt efter den herved hæftede Syns Forretning
- 2 Betaler aarlig i twende Terminer 9 rdl, nemlig førstkommende May 4 Rdl. 3mark og paafølgende 1 ste November 4 Rdl. 3 mark
- 3 Hand gjør aarlig 2 høstdage, naar og hvor samme han anvises, og i fald ieg finder for godt, isteden HuusAfgift at tage Hverdage fra Ham, saa forpligtes han til at møde ved Aften Varsel, dog at han faar giængse betaling, hvilken kortes i Huus Afgiften.
- 4 Skulde Apel oprette én eller flere Væve i dette Huus saa forpligter hand, alene at væve derpaa for fabrikken saa længe den kan forsyne ham med Klæder. Og derfor faar han betaling efter nærværende Fabriks Væver Taxt, dog med den femte Deel tillæg.
- 5 Han maa ei tage Inderster i sit Huus uden mit Vidende og Villie, ei heller laane nogen Huus ...
- 6 Han holder sine børn flittigt i Læse og Spindeskolen
- 7 P(l)anter Frugt og andre nyttige Træer
- 8 Retter sig efter Kongelige Anordninger som ere eller vorder og er mig og mine beskikkede hørig og lydig.

Alt dette og før bemærkede maae han opfyled samme under Hans Fæstes Fortabelse og anden Lovlig Straf For fæstningen befriet

Dette under min Haand og Segl

Kiøbenhavn Den 20 December 1809

Forestaaende Forpligterser samt at følge med paa Klap iagt naar ieg tilsiges, og at Dem i mit Huus befindende de Bilægger Ovn som tilhører Herskabet ei svares i a parte betaling men er i foregående Afgift iberegnet, skal ieg i alle dele opfyldte, som herved i Tvende Mænds Paahør egenhændig underskriver.

Til vitterlighed Datum ut supra Georg Andreas Apel
Hans Hansen og Lars Jacoben

Hans Heinrich Apels far Georg Andreas Apel var kommet til Køng ca. 1800 medens Niels Ryberg stadig stod i spidsen for Køng Linnedfabrik. Ifølge folketællingen 1801 er Georg Andreas Apel 16 år og væversvend og bor nr. 87.

Niels Ryberg dør i 1804 og hans søn Johan Christian Ryberg overtager virksomheden. Georg Andreas Apels har været ca. 15 år og udlært væver, da han kom til Køng. Han blev gift ca. 1808

med Ane Pedersdatter, men da kirkebøgerne i Køng brændte, har det ikke været muligt at finde datoen. De får deres 1. søn den 21. marts 1809, han døbes Johan Peter Apel, måske er navnet Johan blevet valgt, fordi Georg arbejdede for Johan Christian Ryberg, vi ved det ikke, men et "historisk" gæt. Johan Peter Apel bliver udlært væversvend den 4. december 1829.

Indtil dato har det været beskrevet, at Georg Andreas kom fra Mühlberg ved Elben i Sachsen (Kirkebøger i Køng), men igennem slægtsforskning undersøges det, om det kan være Mühlberg i Thüringen. Der findes et brev fra 11. april 1818 sendt til Georg Andreas Apel i Køng fra hans gudfar i Tyskland, hvor byen Gotha nævnes og Gotha ligger tæt på Mühlberg i Thüringen. I 2010 blev arkivet i Mühlberg ved Elben besøgt og det har ikke været muligt at finde slægt der.

Tilbage til Hans Heinrich Apel der bliver udlært væver ved fabrikken den 1. maj 1839. I følge folketællingen 1840 bor Heinrich hjemme hos hans forældre i huus nr. 85, han betegnes deres børn

Figur 1 Hans Heinrich Apel
(09. 08. 1819 – 04. 02. 1887)

og er 21 år. I følge folketællingen 1845 er han væversvend og bor i Køngfabriks spindeværelser, som er på loftet i GL. Øbjerggård, han bor fortsat der i følge folketællingen 1850 (soveværelse, 21).

Hans Heinrich Apel blev gift med Maren Pedersdatter den 5. november 1851 og flyttede til Vintersbølle den 10. november 1851. Hele fabrikken flyttede til Vintersbølle Bleg i 1852, således også Heinrich Apels bror Johan Peter Apel med familie.

Figur 2 Maren Apel (25. 01.1824
- 24.03.1991)

Deres forældre Georg Andreas Apel og Ane Apel blev i Køng og boede til deres død på Øbjerggård Hospital ("Alderdomshjem").

Peter Ferdinand Sandberg, hvem var Peter Ferdinand Sandberg? Han blev født 1. juni 1808 i Køng. Peter Ferdinand Sandbergs far døde under Københavns bombardementet inden hans fødsel.

Peter Ferdinand Sandberg bliver udlært væversvend den 1. juni 1827. Han blev gift i 1840 med Signe Rerup. De får en søn Christian Ferdinand Sandberg i 1842 og sammen med fabrikken flyttede de til Vintersbølle Bleg i 1852. O. F. Olsen købte Vintersbølle Bleg i sommer 1851 af staten, det skete i samråd med Peter Ferdinand Sandberg, det var vigtigt, at P.F. Sandberg var med på ideen, da han skulle være den daglige leder af fabrikken. Allerede i 1861 købte P.E. Sandberg selv Vintersbølle væveri og Bleg.

Igennem apelslægten står Sandberg for det gode og reelle, der blev set op til ham. I de gamle Apelfamiliealbum finder vi billedet af Peter Ferdinand Sandberg og Signe Rerup Sandberg. Det antages at billederne er taget i 1881, hvor hr. og fru. Sandberg tog til København for at besøge deres datter.

”Gamle Sandberg var en storartet mand. Han var streng, men retfærdig. Hans ord stod så fast som Gåsetårnet, vi så op til ham.”(Sandberg s.13).

Figur 3 Peter Ferdinand Sandberg
(24. 03.1808 – 1900)

P.F. Sandbergs søn Christian Ferdinand Sandberg overtager ledelsen af fabrikken i 1872. Hans søn P.F. Sandberg (jr.) fødes den 18. juni 1875 og gennem hans erindringsbog *Fra Bardommens Land* er det muligt at få et indblik i hverdagen på fabrikken og dens personer. Om hans tidligste erindringer skriver han, at væverne var meget erfarne og dygtige i deres håndværk, først og fremmest må her Aplerne nævnes (Sandberg s 26). Fabrikkens ældste væver Johan Peter Apel flyttede til Vintersbølle Bleg sammen med P.F. Sandberg, de var næsten jævnaldrende

Figur 4 Signe Rerup Sandberg

mindre en et år imellem dem, de havde lært i Køng på samme tid og de mindes

de gamle dage i Køng, de havde fulgtes ad i alle årene, trods P.F. Sandberg fik langt mere uddannelse, forblev Johan Peter Apel ved vævene hele hans liv. (Johan Peter Apels ældste søn Hans Peter Apel var sammen med Gustav Hermann Schulze de sidste vævere ved fabrikken i København.)

Fra et interview af J.P. Neerup udsendt i ”Kulturbilleder fra Sydsjælland” 1925, får vi følgende fortælling af Hans Henrich Apels ældste søn Peter Apel:

” Ja. En dag sad vi som sædvanlig på vore væve og arbejdede, da gamle Sandberg (P. F. Sandberg) kom ind med sin pibe i munden, og da han havde lukket døren, slog han piben hårdt i en vævebænk. Der blev straks stilhed. Mesteren vilde sige noget. ”Vil I se skibet med jer døde konge, folk, så må I komme straks. Tårene stod ham i øjnene, og de fleste af os græd sammen med Mester. Vi kom så op på den stor veranda, der vendte ud mod bugten og i hans store kikkert kunne vi se skibet, der første Frederik den syvendes (død 15. november 1863) bære fra Glyksborg til København. Jeg var den yngste og kom sidst til at se i kikkerten, og jeg kunne tydelig se sakrofagen på dækket og vagten deromkring. Der blev ikke sagt mere den dag. Alle vidste det betød krig. Vævene var næsten tavse.(s.13)

P. F. Sandberg fortæller, at Hans Henrich Apel der dog var 10 år yngre end P.F. Sandberg, var hans farfars gode ven, fordi Heinrich havde åndelige interesser, derfor kunne de sammen føre levende samtaler, som Sandberg udtrykker det. Han beskriver Hans Heinrich og Marens søn Peter som en meget velbegavet mand med en ypperlig hukommelse, der på sine gamle dage har fortalt mig meget om livet på Køng Fabrik og Vintersbølle Bleg. (Sandberg s.27)

Skovbeværtningen – Beværterhuset. Hans Heinrich kone Maren Apel havde tjent hos provst Becher i Køng og har muligvis gennem dette hjem lært meget om husførelse, dannelse og andre

nyttige kundskaber. De andre væverkoner kaldte hende den lille fine Maren. Maren tager initiativ til at åbne en skovbeværtning i sit hjem, hvor den lille Maren serverede vand på maskine, sodavand og limonade. Det var et samlingssted om søndagen med musik og sang. Der blev især i 1880'erne diskuteret politik. (Sandberg s.28)

Heinrich og Maren får to sønner hvoraf den ældste Peter Apel fødes den 13. maj 1852. Han bliver udlært væver, men udsigterne til forsat vævning ved håndkraft, er på den tid aftagende, selvom Fabrikkens store anderkendelse kommer i 1872 med en guldmedalje ved den Nordiske udstilling for det fineste arbejde. Peter Apel bliver uddannet forstkandidat ved Petersgård - og Marienborg Gods. Han bliver gift med en gårdmandsdatter, der har arvet en del penge og dette gør ham i stand til at blive selvejer. Hans hjem bliver Kidhavegård der ligger lige op til Vintersbølleskoven. Peter Apel er politisk og historisk interesseret. Samfundsudviklingen interessere ham stærkt, således bliver han Nyråd Mejeris, første formand i 1891 og han opstilles til folketinget dog uden at blive valgt.

Peter Apel og Kidhavegård blev samlingsstedet for hele apelslægten også efter at Køng Fabrik ophørte på Vintersbølle Bleg.

Peter Apel forpagtede Blegen af Petersgård i 1906, da fabrikken ophørte og forpagtningen overgik til hans søn Knud Sigurd Ferdinand Apel, der havde Blegen i forpagtning til sin død i 1972. Således har apelerne gennem generationer haft sin gang på Blegen. Turen gik ofte hen forbi Maren Apels hus og fortællingerne er blevet fortalt igen og igen.

Billedet her er fra ca. 1963, hvor Knud Apel yderst til venstre sidder foran Heinrich og Maren Apels hus i selskab med hans kusiner. En hyggelig stund ved deres bedsteforældres hus, hvor historierne er blevet genfortalt.

Figur 5 Knud Apel ved Beværterhuset

Efter Knud Apels død i 1972 er der en periode, hvor Blegen og Maren Apels hus lever i stilhed indtil der i Køng arbejdes med genetablering af GL. Øbjerggård i 1990'erne og hvor der i den samme periode sker en opblomstringstid for slægtsforskningen. Knud Apels datter Anne-Marie Jacobsen (skoleleder på Vintersbølle Skole) kender fortællingerne og blev optaget af Slægtens historie, men også områdets historie som del af Vintersbølle Skoles naturlige natur og undervisnings område.

En gruppe af personer starter samarbejdet med Køng og der dannes en historisk forening for Vintersbølle/Nyråd. Beværterhuset restaureres så væverens fortælling kan fortælles i nutiden og fremtiden. Apelerne får deres egen hjemmeside – www.Apel.dk og Maren Apel får sin egen sang digtet af et tip oldebarn af Heinrich og Maren Apel i 2006 og sangen synges ved det årlige Apeltræf ved Beværterhuset – Heinrich og Maren Apels Hus. Historien fra Vintersbølle bliver fortalt året rundt ved arrangementer i Beværterhuset og i samarbejde med Museet i Køng.

Anden del af Køng Fabriks Historie – Vintersbølle Bleg.

Sangen ved Maren Apel's hus

Hvor Sjællands fagre ager,
langs Storestrømmens bred.
Hvor vind og sol så nænsomt
har formet dette sted.
Her samles vi til lyden
af skovens vingesus.
I Apel-slægtens hjerte
ved Maren Apels hus . . .

Min fortids stolte minde
som skabt af livets kår.
Det land som jeg kan kende
helt fra min barndoms vår.
Hvor himlens klare stjerner
står klart ved Sjællands fod,
her skabtes mine aner . . .
Her slog min sjæl sin rod.

Du sydsjællandske sommer
hvor er min glæde stor,
når lyse nætter kommer
jeg fattig bli'r på ord.
For intet steds i Danmark
jeg føler samme fred . . .
Om solen brænder ageren,
om regnen strømmer ned.

Ja slægter skal bevares
i alle slægters led.
Her minderne de ta'r os,
og børnene ta'r med . . .
De steder skal de kende;
her slægtens vugge står.
Vi gi'r hinanden håndslag
- og ses til næste år.

På Sjølund's fagre sletter: N.W. Gade 1838 /
Gendigtet: Carsten Warming juli 2006

Litteratur:

Fortællinger fra Vintersbølle, Lokalhistorisk Forening for Vintersbølle/Nyråd, Musserne.dk, 2010

Kulturhistoriske Studier, Sydsjællands Museum 2004

P.F. Sandberg: Fra barndommens Land, 1951

www.apel.dk

www.vinterhistorie.dk

<http://www.bevaerterhuset.dk>

Skrevet oktober 2013 af Anne-Marie Jacobsen (f. Apel 02. august 1954)

Skoleleder på Kulsbjerg Skole og i bestyrelsen for Lokal Historisk Forening for Vintersbølle/Nyråd.